

ĮVAIZDŽIŲ PERTEIKIMAS OSKARO MILAŠIAUS EILĖRAŠČIO „NEMIGA“ (« INSOMNIE ») VERTIMUOSE

Liucija Černiuvienė

Vilniaus universiteto Vertimo studijų katedros lektorė

Kūrinio originalo prasmės perteikimas yra pagrindinis vertėjo uždavinys – toks pasakymas dažnas vertimo teoretikų veikaluose, apie tai dažnai kalba ir vertėjai praktikai. Tačiau kas gi yra toji prasmė ir ar minėtas pasakymas pernelyg nesupaprastina vertimo suvokimo? Straipsnio tikslas yra remiantis vertimo teoretikų nuostatomis apsisibrėžti tam tikrą prasmės suvokimo modelį ir analizuoti, kaip originalo teksto prasmė „perkeliama“ į vertimo tekstą. Tyrimo pagrindas yra poetinis tekstas ir keli to paties teksto vertimai, todėl bus kreipiamas ypatingas dėmesys į poetinio teksto specifišką bei poetinio teksto prasmę ir / ar prasmes, kuriamą (-as) originalo autoriaus ir vertėjų. Laikantis nuostatos, kad verčiant poeziją prasminiai nuostoliai vis tiek neišvengiami, bus ieškoma atsakymų, ar vertėjų sukurta prasmė pakankamai adekvati originalo autoriaus sukurtai prasmei. Tyrimui pasirinktas Oskaro Milašiaus eilėraščių „Nemiga“ (« Insomnie ») ir penki šio kūrinio vertimai į lietuvių kalbą (vertė Genovaitė Irena Židonytė-Vėbrienė, Antanas Vaičiulaitis, Vaclovas Šiugždinis, Liudas Giraitis, Valdas Petrauskas). Taupumo sumetimais analizės metu vertimai bus numeruojami pagal išvardytą vertėjų seką (Genovaitės Irenos Židonytės-Vėbrienės

vertimas – vertimas Nr. 1, Antano Vaičiulaičio – vertimas Nr. 2, Vaclovo Šiugždinio – vertimas Nr. 3, Liudo Giraičio – vertimas Nr. 4 ir Valdo Petrausko – vertimas Nr. 5). Straipsnio priede pateikiami eilėraščio originalas prancūzų kalba ir visi penki vertimai.

Vertimo raštu teoretikės Danica Seleskovitch ir Marianne Lederer devintajame XX amžiaus dešimtmetyje sukūrusios vadinamąją interpretacinę, arba prasmės, teoriją, pagrindinį vaidmenį teikė teksto pranešimui (*message*) ir jo perdavimui verčiant. Tačiau ji taikoma veikiau šiuolaikiniams pragmatiniams tekstams, kurių santykis su realybe dažniausiai aiškiai apibrėžtas. Yra tam tikra komunikacinė situacija, kurios centre yra pranešimas (kalbant bendrai ir nesigilinant į stilistinius niuansus). Fortunato Israėlis kelia klausimą, ar grožinės literatūros tekstas yra komunikacija. Nors Walteris Benjaminas teigė, kad grožinės literatūros kūrinys iš esmės nėra komunikacija, ir jei vertėjo užduotis būtų tik perteikti tai, kas komunikuojama, jis perteiktų neesminius dalykus¹, Fortunato Israėlis į šį klausimą atsako kiek kitaip:

¹ Cituota iš: Michel Ballard, *De Cicéron à Benjamin*, Lille : Presses universitaires de Lille, 1992, 255.

„Raštas, kaip ir bet kokia kita meno forma, yra amžina kova su tyla, mirtimi ir užmarštimi, jis siekia sužadinti skaitytojo jausmus ir <...> tokiu būdu komunikacija įvyksta.“² Vertimo proceso užduotis yra sukurti tokią pačią magiją, kuri sklinda iš originalo kūrinio³. Paulio Ricœuro žodžiais tariant: „Poetiniai tekstai vienaip ar kitaip kalba apie pasaulį. Tik ne aprašydami jį. Kaip užsimena pats R. Jakobsonas, referencija ne išnyksta, o susiskaido ar suskyla. <...> Žodis „pasaulis“ įgyja tą reikšmę, kuri aiškiai mums visiems, kai apie naują gimį sakome, kad jis atėjo į pasaulį. Mums pasaulis yra tekstuose – visų rūšių, aprašomuosiuose ar poetiniuose, mano perskaitytuose, suprasituose ir pamiltuose – atveriantis nuorodų ansamblis. O suprasti tekstą – tai reiškia tarp mūsų situaciją apibrėžiančių predikatų įkurdinti tas reikšmes, kurios mūsų *Umwelt* (aplinka, vok.) paverčia *Welt* (pasaulis, vok.)“⁴. Tad įmanoma tirti vertimus (čia ir toliau bus kalbama apie grožinės literatūros vertimus, nors, straipsnio autorės nuomone, toji vadinamoji magija gali glūdėti įvairiausių žanrų ir tipų tekstuose) ieškant atsakymo, ar verstiniuose tekstuose junta ma ta pati magija kaip ir originalo kūrinyje, ar vertėjų sukurti pasauliai atspindi originalo autoriaus sukurtą pasaulį. Kiekvienam skaitytojui tekstas atveria vis kitokias skaitymo galimybes, ir vadinamasis Paulio Ricœuro nuorodų ansamblis kiekvienam iš mūsų bus šiek tiek kitoks. Įmanomas ir kitas tyrimo būdas (apskritai vertimo

analizių gali būti pačių įvairiausių, ir tie galimi vertimo tyrimo būdai, kad ir kokie jie būtų, tik praturtina vertimo mokslą ir atveria jam vis platesnes perspektyvas). Straipsnio autorė renkasi labiau su teksto kalbine raiška susijusią analizę: analizuoti poetinio teksto (originalo) kalbą ir sieti ją su vertimo tekstų kalbine raiška gretinant originalo ir vertimo tekstų prasminius klotus. Amparo Hurtado Albiras, paskyręs visą veikalą prasmės perteikimo tikslumo problemoms, siūlo kelis pagrindinius kriterijus, pagal kuriuos, jo nuomone, prasmę galima išskaidyti į sudedamąsias dalis: reikšmę (konceptą ar konceptus, susijusius su signifikantu), aktualizuotą reikšmę (be konteksto kiekvienas žodis tėra nuoroda į vieną ar kelis konceptus, reikšmė aktualiizuojama tekste žmogaus, kuriančio prasmę), informaciją, stilių ir skaitytojui ar klausytojui sukeltą efektą⁵. Straipsnio autorė remiasi šia koncepcija, tačiau tik iš dalies. Visų pirma nebus pabrėžiama originalo ir vertimų stilistika, nes tai būtų atskiros analizės tema, o skaitytojui ar klausytojui sukeltas efektas – vėl kitas tyrimų laukas, nes, kaip teigė remdamasi komunikacijos teoretiku Otto Hasseloffu tekstų tipų teorijos autorė vertimo teoretikė Katharina Reiss, ideali komunikacija reta net vienos kalbos ribose, mat skaitytojo ar klausytojo žinios ir lūkesčiai paprastai skiriasi nuo rašančiojo ar kalbančiojo žinių ir lūkesčių⁶. Jei skaidytume teksto visumos prasmę į tam tikras sudedamąsias dalis, atsižvelgiant į poetinio teksto specifiką ją būtų galima analizuoti pagal tam tikrus kriterijus:

² Fortunato Israël, „Traduction littéraire et théorie du sens“, *Etudes traductologiques en hommage à Danica Seleskovitch*, Paris : Lettres Modernes Minard, 1990, 31.

³ *Ten pat*, 43.

⁴ Paul Ricœur, *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, 49.

⁵ Amparo Hurtado Albir, *La notion de fidélité en traduction*, Paris : Didier Érudition, 2003, 74.

⁶ <http://archimede.bibl.ulaval.ca/archimede/fichiers/21362/ch03.html#0e1019>

pavyzdžiui, formos ir turinio santykių, jei akivaizdi fonetinio lygmens svarba; jei fonetinė raiška, rimas, metras nėra poetinio kūrinio pagrindas, galima ieškoti stilistinio kūrinio invarianto. Taip pat galima daryti prielaidą, kad visa apimanti poetinio teksto prasmė yra sukurta iš daugybės viena greta kitos egzistuojančių prasmių: pavyzdžiui, atskirų poetinių įvaizdžių prasmės, atskiro žodžio prasmės (apie žodžio vaidmenį poetiniame tekste – vėliau) ar tam tikrų gramatinių kategorijų prasmės (pavyzdžiui, laikų sąranga, nominacija). Galimi trys poetinio teksto prasmės tyrimo būdai: 1) nuo bendros prasmės tyrimo – prie sudedamųjų jos dalių, nuo visumos – prie detalių; 2) nuodugniai išanalizavus pavienes prasmes – žodžio, įvaizdžio – ieškoti bendros prasmės; 3) išanalizuoti giluminį poetinio kūrinio prasmės lygmenį, jeigu kūrinio struktūroje, jo kalbinėje raiškoje užkoduoti ypatingi prasminiai klodai. Vilenas Komisarovas šiuos būdus vadina vertikaliu teksto turinio tyrimu, horizontaliu teksto turinio tyrimu ir giluminės kūrinio struktūros tyrimu⁷. Vienu ar kitu pasirinktu būdu išanalizavus originalo kūrinį galima atlikti vertimo tekstų analizę aiškinantis, kaip originalo prasmė perteikta vertime.

Taip pat yra svarbu suvokti, kas yra poetinis žodis ir kokia žodžio siaurąja reikšme vieta poezijoje. Poezijos kuriami vaizdai išsiskiria kur kas didesniais apibendrinimais nei proza parašyti kūriniai. Mintys ir jausmai, vadinasi, ir kalba, poezijoje nepaprastai koncentruoti: „Eilėraštyje fiksuojama ne visa išgyvenimo eiga, o aukš-

čiausi išgyvenimo taškai, pati išgyvenimo kvintesencija. Todėl lyrikos kūrinys pasižymi nepaprasta koncentracija, neprieinama kitoms literatūros rūšims.“⁸ Poetiniame tekste mintys perduodamos koncentruotais vaizdais, neišsakomos iki galo. Poetiniame išgyvenimui reikalingas nepilnas dalykinio ar daiktinio vaizdo realizavimas. Pasak Vosylius Sezemano, prasmės centras persikelia į žodį: „Žodis – ypatingas gyvas pasaulis savyje, <...> esantis ne vien abstraktus simbolis, <...> atspindintis savyje visą jo [žmogaus] sielos-dvasios-kūno prigimtį ir sudėtingumą.“⁹ Poezijos žodis dažniausiai suvokiamas kaip apskritai žodžiais išreiškiamą poetinę žmogaus mintį, tai yra vienaskaita aprėpia daugiskaitą. Vaizdai, garsai, mintis reiškiami kalba – žodžiais. Kaip teigia Hansas Georgas Gadameris, „vaizduojamojo meno kūrinys spalvos yra labiau švytinčios, <...> taip poezijos meno kūrinys žodis yra daugiau sakantis nei bet kur kitur.“¹⁰ Greta žodžio plačiąja reikšme egzistuoja žodis siaurąja reikšme, jo vieta ir jo vaidmuo poetiniame tekste. Tegul ir susiliejančios su visuma, paskiras žodis egzistuoja kaip toks pats savaime, su savo reikšmėmis, kurių negalima paneigti. Hansas Georgas Gadameris taip pat pripažįsta, kad „jis [poetinis žodis] visada susidės iš reikšmės turinčių žodžių <...> ir kurs šnekos visumos bei prasmės visumos vienybę, net jei tai bus *poésie pure*.“¹¹ Tiriant vertimus paskiro žodžio svarba poezijoje gali išryškėti itin akivaiz-

⁸ Vytautas Kubilius, *Literatūros teorijos apybraiža*, Vilnius: Vaga, 1982, 213.

⁹ Vosylius Sezemanas, „Poetinio vaizdo prigimtis“, *Estetika*, Vilnius: Mintis, 1970, 354.

¹⁰ Hans-Georg Gadamer, *Istorija. Menas. Kalba*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, 130–137.

¹¹ *Ten pat*, 133.

⁷ Вилен Наумович Комиссаров, „Смысловая стратификация текста как переводческая проблема“, *Текст и перевод*, Москва: Наука, 1988, 6–8.

džiai, nes vienas ar keli žodžiai gali būti kūrinio struktūros pagrindas, ir jei vertėjas suklys ar pasirinks nemotyvuotą vertimo variantą, viso vertimo teksto skaitymas gali būti sutrikdytas.

Oskaro Milašiaus eilėraštyje „Nemiga“ susipynę įvaizdžiai, kurie kartojasi visoje poeto kūryboje apskritai ir kurie būdingi tik šiam jo eilėraščiui. Keliais esminiais štrichais perteiksime kūrinio originalo prancūzų kalba siužetą (visas tekstas, kaip minėta straipsnio pradžioje, pateikiamas priede). Taip pat bus analizuojami tik esminiai – namų (drauge ir namų aplinkos), prabėgusių vaikystės metų ir šaltos užėigos įvaizdžiai.

„Nemigoje“ Oskaras Milašius kuria stiprią jo kūrybai būdingą priešpriešą tarp vaikystės namų (« Maison des beaux étés obscurs de mon enfance »¹²) ir šaltos užėigos, kurioje vienatvės apimtą jį kamuoja nemiga (« tout seul dans la froide auberge »¹³). Gimtųjų namų įvaizdis kartojasi visoje poeto kūryboje. Pasak Genovaitės Dručkutės, „savo lyrikos ir prozos herojus O. Milašius dažniausiai apgyvendina gimtuosiuose namuose, rečiau pilyse ar rūmuose, kartais – smuklėse, užėigose, viešbučiuose, stotyse, lošimo namuose, ligoninėse, gatvėse ir t. t., t. y. buveinėse, simbolizuojančiose laikinumą, nepastovumą. <...> Sodas – antrasis O. Milašiaus Čerėje praleistos vaikystės centras, antroji labai svarbi vaikystės vieta, prisiminimų priežastis ir objektas. Namas ir sodas – reikšmingiausi O. Milašiaus vaikystės veiksniai, ir daugelyje eilėraščių bei kitų kūrinių šie įvaizdžiai eina greta.“¹⁴

¹² O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 96.

¹³ *Ten pat*, 96.

¹⁴ Genovaitė Dručkutė, *Oskaras Milašius ir Lietuva*, disertacija daktaro laipsniui įgyti humanitarinių

Taigi vienišas nemigos kankinamas lyrinis „aš“ šaltoje užėigoje prisimena vaikystės namus: pačius namus, kuriuos tarsitapatinama su motina, kadaise ten sutiktą merginą, alėją, kalvas prie namų, kambarius, pilnus knygų ir dulkių, ir priekaištauja namams ir motinai drauge, kad leido jam išvykti, sužavėtam pasakų apie tolimas salas, jūrų mėlius, pilis (« O Maison, Maison! pourquoi m'avez-vous laissé partir, / Pourquoi n'avez-vous pas voulu me garder, pourquoi, Mère »¹⁵). Prisiminimus sukelia pojūčiai: vaizdas, garsas, kvapas, lytėjimas ir skonis. Eilėraščio įvaizdžiai yra olfaktyviniai, vizualiniai ir audityviniai. Visas eilėraštis yra prisiminimai, susipynę su apgailėstavimais dėl to, kas yra šiandien, ir baigiasi paskutinės strofos kulminacija: kaip buvo minėta, lyrinis subjektas vienišas šaltoje užėigoje, jis pavargęs, ir prisiminimų kamuojamą jį kankina nemiga.

Taigi pirmasis įvaizdis yra namų įvaizdis. Poetas taria „Motina“, bet mąsto apie namus (« Et c'est à vous que je pense, ô Maison ! »¹⁶). Motina ir tapatinama su namais, ir su jais supriešinama, nes ne motina, o namai yra lyrinio „aš“ bendrininkai, ne motina, o namai slepia jį nuo nesvetinųjų žvilgsnių. Žinoma, būtų galima spėlioti ir sieti šio eilėraščio fabulą su autentiška poeto praetimi. Poeto motina vaikui duoti savo meilės negalėjo ar nesugebėjo, tėvas buvo psichikos ligonis ir juo nesirūpino, tad vaikas užaugo vienišas didžiuliuose namuose, ir, jei kartosime „Nemigos“ siužetą, namai slėpė poetą, kai jam būdavo nedrašu, namai suprato jo melancholiją, jie

mokslų srityje, Vilnius: Vilniaus universiteto Visuotinės literatūros katedra, 1993, 29, 58.

¹⁵ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 96.

¹⁶ *Ten pat*, 96.

nepyko ant vaiko, jie atstojo poetui tėvus, jie buvo poeto bendrininkai. Gretindama kūrinį su poeto biografija, straipsnio autorė atskiria lyrinio „aš“ namus nuo poeto namų (vis tiek nereikia užmiršti, kad tai visos Oskaro Milašiaus kūrybos motyvai) ir jo tikros motinos, tačiau personifikuoti namai gali būti tapatinami su abstrakčia motina, motinos simboliu. Jie yra ir namai, ir motina kartu.

Taigi pirmasis eilėraščio sakinytis skamba taip: „Je dis : ma Mère. Et c'est à vous que je pense, ô Maison“¹⁷. Tai yra du atskiri savarankiški sakiniai, antrasis pradedamas jungtuku „ir“ (*et*). Ir prancūzų, ir lietuvių kalbose jungtuku „ir“ pradedamas sakinytis yra patetiško stiliaus požymis, siekiama ką nors akcentuoti. Be to, prancūzų kalbos gramatinis junginys *c'est...que* (vadinamas *mise en relief*) vartojamas tada, kai norima pabrėžti kokią nors sakinio dalį. Lyrinis „aš“ sako „motina“, o mąsto būtent apie namus (sušukimas *ô Maison!* taip pat yra patetiškas). Štai penki vertimai, pateikiami straipsnio pradžioje minėta tvarka:

1. Sakau aš: Motina. Bet apie Jus galvoju, o Namai!¹⁸;
2. Tariau aš: mano Motina. Mąstau apie tave, o Namei!¹⁹;
3. Sakau: manoji Motina. Tai apie jus mąstau, gimta Pastogė²⁰;
4. Sakau aš: Motina. Bet apie jus galvoju, o Namai!²¹;
5. Sakau: mano Motina. O galvoju apie jus, o Namai!²²

¹⁷ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 96.

¹⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996; 148.

¹⁹ *Ten pat*, 150.

²⁰ *Ten pat*, 152.

²¹ *Ten pat*, 154.

²² Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

Pirmasis sakinytis visų išverstas skirtingai (sutampa tik pirmas ir ketvirtas vertimai), tačiau iš esmės visi penki variantai reiškia tą patį. Nors originale lyrinis aš sako *ma mère*, vertėjas gali turėti savų sumetimų savybinį įvardį praleisti, nes prancūzų kalboje linkstama dažnai vartoti savybinius įvardžius, lietuvių kalbai tai nėra būdinga. Tad savybinio įvardžio „mano“ praleidimas yra motyvuotas. Juk aišku, kad kalbama apie lyrinio „aš“ motiną. Jei vertėjas nori šiek tiek sustiprinti išpūdį ir pasirenka įvardžiutinę formą „manoji“ (trečias vertimas), tai jo teisė, nes minėta priešprieša motina / namai – užėiga yra stipri, ir tokį vertėjo sprendimą būtų sunku užginčyti. Antrojo sakinio pradžia yra išties svarbi: atviruoju jungtuku „ir“ išreiškiamas patetinis stilius, kita vertus, pabrėžiama, kad sakydamas „motina“ lyrinis „aš“ mąsto *būtent* apie namus. Straipsnio autorės nuomone, tai gražiai išreikšta keturiuose vertimuose, išskyrus antrąjį, apie kurį bus kalbama vėliau. Ar vertėjas pasirenka „bet“, ar „tai“, ar „o“ – šie jungtukai vartojami vardijant panašius ar priešingus dalykus. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad penktame vertime tarsi atsiranda dirbtinis asonansas, vertėjui du kartus pavartojus „o“, tačiau, straipsnio autorės nuomone, toks pasirinkimas taip pat yra motyvuotas: pirmasis „o“ yra jungtukas, perteikiantis minėto *mise en relief* reikšmę, o antrasis yra patetiškas sušukimas, tad ir šios balsės tarimas skaitant būtų kitoks: pirmoji trumpesnė, antrojo ilgesnė. Trys vertėjai pasirenka vertimą „Namai“, trečiajame vertime vartojama „gimta Pastogė“. Galima daryti prielaidą, kad vertėjas pasirinko „pastogė“ dėl to, jog tai moteriškos giminės žodis, o prancūzų kalboje motina ir

namai yra moteriškos giminės daiktavardžiai. Gimta pastogė taip pat kuria stiprią priešpriešą šaltajai užėigai, tad toks vertimas priimtinas ir motyvuotas. Beje, toliau vertėjas jau vartoja žodį „namai“, tad jokios papildomos prasmės ar kokių nors prasminių nuostolių tikrai neatsiranda. Be to, juk poetas personifikuoja namus, ir jeigu jie atstoja lyriniam „aš“ motiną, tada žodžio „Namai“ semantinėje struktūroje vis tiek atsiranda moteriškumo sėma, kompensuojanti giminių (motina, namai) skirtumą lietuvių kalboje. Antrasis vertimas kelia abejonių. Viena vertus, vartojamų laikų skirtumas (tariau / maštai) ardo personifikacijos vientisumą, ypač tokį išpūdį sustiprina dingęs jungtukas „ir“, „tai“, „o“. Ir, be jokios abejonės, lietuvių kalbos daiktavardžio „namas“ reikšmė nuo daugiskaitinės formos „namai“ skiriasi. Maštyti apie namą nereiškia maštyti apie namus. Ir nereikia užmiršti, kad tai poezijos kūrinys. Sušukimas „Maštai apie tave, o Name!“ tikrai griozdiškas ir nepoetiškas.

Toliau eilėraštyje lyriniam „aš“ namai asocijuojasi su gražiomis vaikystės vasaromis, kurias poetas apibūdina ir epitetu *obscur*: „maison des beaux étés obscurs de mon enfance“²³. Būdvardis *obscur* turi daug reikšmių, su šviesa susijusios dvi: tamsus; silpnai apšviestas²⁴. Vasarai apibūdinti tiktų antroji reikšmė: jei saulės nedaug, nedaug ir šviesos. Štai penki vertimai:

1. Manos vaikystės vasarų, gražių ir ūkanose skęstančių, / Namai²⁵;

²³ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 96.

²⁴ *Le Nouveau Petit Robert*, Paris: Dictionnaires Le Robert, 1993.

²⁵ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

2. Gražių, ūksmėtų mano kūdikystės vasarų Buveinė!²⁶;
3. Namai gražių gaivių vaikystės vasarų²⁷;
4. Gražiausių ir nykių manos vaikystės vasarų namai²⁸;
5. Gražių tamsių manos vaikystės vasarų namai²⁹.

Pirmajame vertime vasaros yra „gražios ir ūkanose skęstančios“ – tikra lietuviška vasara, aišku, kad ji nėra pernelyg saulėta, ir, straipsnio autorės nuomone, toks vertimas visiškai adekvatus originalui. Trečiajame vertime vasaros yra gražios ir gaivios: vertėjui valia rinktis, juk gaiva taip pat nėra kepinanti saulė. Antrajame vertime vertėjas pasirenka epitetą „ūksmėtos“. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ pateikia tokią reikšmę: „turintis daug ūksmės, pavėsingas“, ir pateikimas pavyzdys: „ūksmėtas beržynas“³⁰. Nuo ko gi pavėsi gali teikti vasara? Nuo pačios savęs? Jei ūksmėta būtų vėliau minima alėja, klausimų nekiltų. Ketvirtajame vertime atsiranda stipri priešprieša, kurios originalo tekste tikrai nėra: vasaros kažkodėl yra gražiausios (aukščiausio laipsnio būdvardis) ir kartu nykios. Galima vėl pacituoti „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“: nykus – nejaukus, nemalonus, klaidus; liūdnas, nuobodus³¹. Originalo prasmė akivaizdžiai iškreipiamą, nes sukuriant tokią priešpriešą kūrinių galima pradėti interpretuoti pačiais įvairiausiais būdais, mat vasaros įvaizdis yra išplečiamas ir jam suteikiama papildoma

²⁶ *Ten pat*, 150.

²⁷ *Ten pat*, 152.

²⁸ *Ten pat*, 154.

²⁹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

³⁰ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

³¹ *Ten pat*.

prasmė. Penktajame vertime vasaros gražios ir tamsios. Gal ir stiprokas būdvardis „tamsus“, tačiau šviesos trūkumą jis atspindi. Beje, apskritai galima kelti klausimą, ką poetas norėjo pasakyti, vartodamas epiteta *obscur*. Mat jei jungtume šį būdvardį su, tarkime, žodžiu „prisiminimas“, tada tai būtų miglotas, neaiškus prisiminimas. Gal ir vaikystės vasaras poetas prisimena neaiškiai, blankiai? Šiuo atveju pirmame vertime išsprendžiama ir tokia interpretacija: jei vasara skęsta ūkanose, vadinasi, trūksta šviesos, tačiau ir mūsų prisiminimai perkeltine reikšme gali skęsti ūkanose.

Gerai ir saugūs namai lyriniam „aš“ yra bendrininkai, *douce complice*, nes jie slepia lyrinį subjektą nuo atšiaurių žvilgsnių, nebara jo dėl melancholijos. Straipsnio autorė praleidžia šias namų įvaizdžio vietas: vertimuose jos perteiktos adekvačiai, išsaugoma originalo opozicija saugumas-atšiaurumas ar saugumas-piktumas. Namus bendrininkais vadina ketvirtojo ir penktojo vertimų autoriai. Kituose vertimuose namai tampa „draugais“ ir „bičiuliais“ (arba „bičiule“, jei derinama su pastoge). Draugas, bičiulis paprastai gali būti ir bendrininkas, tačiau gali juo ir nebūti. Todėl šiuose vertimuose išnyksta lyrinio „aš“ ir namų bendrininkavimas: namai žino apie jo melancholiją, bet nieko nesako, jie slepia lyrinį „aš“ – vaiką – nuo galimo aplinkinių žiaurumo ar atšiaurumo (galbūt tai sąsaja su gyvenimo nesaugumu ten, kur iškeliuojama, plačiame pasaulyje už namų slenkščio, toje šaltoje eilėraščio pabaigoje minimoje užėjoje?) Kodėl vertėjai nevar-tojo būtent šio namų, kaip bendrininkų, apibūdinimo, sunku spręsti. Gal dėl to, kad žodis „bendrininkas“ lietuvių kalboje turi ir akivaizdžią neigiamą konotaciją? Beje, „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ ir

aiškia neigiamą konotaciją šiuolaikinėje lietuvių kalboje turintį žodį „bendras“ apibūdina kaip bičiulį ar draugą, o „bendrininką“ kaip kokios nors bendrijos dalyvį³². Straipsnio autorės nuomone, „bendrininkas“ turi ir aiškia teigiamą konotaciją, o lyrinio „aš“ ir namų bendrininkavimas svarbus visam eilėraščiui suvokti. Tačiau kalbama apie poezijos vertimą, ir, straipsnio autorės nuomone, vienintelio atsakymo į šį klausimą nėra.

Lyrinis „aš“ gailisi, kad tuomet, kai buvo jaunas, nesutiko merginos, kurios siela būtų tokia kaip jo namų. Šis namų (efemeriškos merginos) sielos įvaizdis gana sudėtingas: originale siela yra *étrange, ombragée et fraîche*³³. Štai penki vertimų variantai:

1. Keista, pavėsinga ir tyra³⁴;
2. Svečia, šešėliuota ir gaivi³⁵;
3. Nuostabi, gaivi ir teikianti pavėsį³⁶;
4. Keista, vėsi ir šešėlinga³⁷;
5. Keista, ūksminga ir gaivi³⁸.

Kadangi tai namų siela, galima įsivaizduoti keistus, šešėlingus ir gaivius namus. Jei kalbėtume apie asmenį, žmogaus siela gali būti keista, ji gali būti perkeltine reikšme gaivi, ir teikianti pavėsį ar pavėsinga (tai kur kas aiškesnis poetinis įvaizdis, nei teikianti pavėsį vasara). Tad epitetai „pavėsinga“, „šešėliuota“, „teikianti pavėsį“, „šešėlinga“ ir „ūksminga“ yra lygiaverčiai

³² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

³³ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 96.

³⁴ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

³⁵ *Ten pat*, 150.

³⁶ *Ten pat*, 152.

³⁷ *Ten pat*, 154.

³⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

ir adekvatūs originalui. Tačiau tyrumo ir nuostabumo originale nėra. Kaip jau buvo minėta, eilėraščio įvaizdžiai daugiausia paremti vaizdu, garsu, skoniu, kvapu, nes visa kūrinio sandara grindžiama vaikystės namų ir jų aplinkos prisiminimais. Tyrumas ir nuostabumas yra moralinio vertinimo aspektai, kurių šiame eilėraščio įvaizdyje nėra. Tad vertėjų pasirinkimą būtų sunku pavadinti motyvuotu. Tuo labiau kad tolesnės eilutės vėl veda skaitytoją į namų ir gamtos pasaulį:

Ah ! J'ai respiré bien des âmes, mais nulle n'avait
 Cette bonne odeur de nappe froide et de pain doré
 Et de vieille fenêtre ouverte aux abeilles de juin !
 Ni cette sainte voix de midi sonnante dans les fleurs !³⁹

Namų-merginos siela – tai šaltos staltiesės, paausutos duonos (gal paskrudusios duonos?), seno lango, atviro birželio bitėms, kvapas. Tai šventas gėlėse skambantis vidudienio balsas. Paeiliui pateikiama keturi vertimai (išskyrus trečiąjį):

1 lentelė

Ach! Pažinau aš daugel sielų, bet nė viena jų neturėjo / To mielo staltiesės šaltos, to paausutos duonos / Ir seno lango, atdaro birželio bitėms, kvapo!⁴⁰

A! daugel sielų alsavau, bet nė viena jų neturėjo / To mielo kvapo staltiesės šaltos, auksinės duonos / Ir seno lango, praviro birželio bitėms!⁴¹

³⁹ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 96.

⁴⁰ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

⁴¹ *Ten pat*, 150.

Ak, gėriau šitiek sielų dvelksmą, bet nė viena jų nekvepėjo / Taip gardžiai vėsią staltiese ir gelsva duona / ir senu langu, birželį bitėms praviru!⁴²

Ak, daug sielų aš kvėpiu, bet nė viena taip gardžiai nekvepėjo / Šalta staltiese ir auksine paskrudusia duona, / Ir senu langu, atvertu birželio bitėms!⁴³

Argi svarbu, kokia žodžių tvarka, ar duona gelsva, ar auksinė, ar paskrudusi, ar staltiesė šalta, ar vėsi. Šios vertimų ištraukos yra geras pavyzdys norint pailustruoti teiginį, kad nėra vieno tobulo vertimo (juk nekalbėsime apie „Septuagintos“ legendą), o daug galimų vertimų. Tą pačią prasmę galima išreikšti skirtingais žodžiais ir bent keletu variantų, – Hansas Georgas Gadameris tai vadina tos pačios minties išraiškų daugiu⁴⁴.

Buvo išskirtas tik trečias vertimas: „<...> žavėjau sielų daugybe sielų, nei viena iš jų / Maloniai nekvepėjo staltiese šalta ir duona auksine, / Nebeturėjo seno lango, atviro birželio bitėms!“⁴⁵ Siela, kvepianti senu langu, atviru birželio bitėms, yra gražus kvapnus poetinis įvaizdis. O kas yra siela, turinti langą? Be jokios abejonės, yra visiškai įmanoma manyti, jog po staltiesės ir duonos kvapų langas taip pat asocijuosis su kvapais, todėl vartojamas veiksmažodis lyg ir neturėtų būti itin svarbus. Vis dėlto pasakymas *siela, turinti langą*, išplečia

⁴² *Ten pat*, 154

⁴³ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

⁴⁴ Hans-Georg Gadamer, *Istorija. Menas. Kalba*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, 100.

⁴⁵ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 152.

sielos įvaizdį ir pateikia daugiau galimybių šio įvaizdžio interpretacijai nei originalo tekstas.

Eilėraštyje prisiminimai rikiuojasi toliau, lyrinis „aš“ lygina vėliau bučiuotus veidus su veidu moters, kurią kadaise regėjo ant kalvos, o jos akis – su tamsia degančia rasa, svajojusia namų sode:

Ah ces visages follement baisés ! ils n'étaient pas
Comme le vôtre, ô femme de jadis sur la colline !
Leurs yeux n'étaient pas la belle rosée ardente et sombre
Qui rêve en vos jardins et me regarde jusqu'au cœur⁴⁶

Pirmosios dvi eilutės visų vertėjų išverstos skirtingai, tačiau perteikia poeto mintį. Tad nėra reikalo cituoti visus vertimus. Sunkumą kelia dvi paskutinės eilutės, kuriose moters akys apibūdinamos metaforiškai: tamsi ir deganti rasa. Rasa nėra nei tamsi, nei deganti, tačiau drėgnos akys tokios gali būti – tai ir sukuria visą metaforos grožį. Štai kaip ji perteikta vertimuose:

1. Nebuvo akys jų – tamsi ir deganti rasa, / Svajojanti Tavuose soduose⁴⁷;
2. Nebuvo akys jų ana gaili, gražiai žioruojanti rasa, / Kuri sapnuoja tavo soduose⁴⁸;
3. Jų akys buvo nepanašios į gražias, liepsningas ir dulšvas rases, / Kurios svajoja jūsų soduose⁴⁹;

⁴⁶ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 96–97.

⁴⁷ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

⁴⁸ *Ten pat*, 150.

⁴⁹ *Ten pat*, 152.

4. Jų akyse nebuvo nuostabios, ugningos ir tamsios ramos, / Svajojusios jūs soduose⁵⁰;

5. Jų akys nebuvo karšta ir tamsi rasa, / Svajojanti jūsų soduose⁵¹.

Keturiuose vertimuose, išskyrus antrąjį, metafora perteikta gana tiksliai ir poetiškai. Būtų galima kiek suabejoti dėl penktajame vertime vartojamo epiteto „karšta“, nes karštos ir degančios akys nėra tas pat. Antrajame vertime rasa yra „gaili“. Išky-la ne viena problema: viena vertus, gailiai žvelgiančios akys neturi nieko bendra su degančiomis drėgnomis akimis (silpnėja moters įvaizdis), kita vertus, pagal „Dabartinį lietuvių kalbos žodyną“ gaili rasa yra šalta rasa⁵², taigi visiškai priešinga originalui reikšmė. Tad toks vertėjo pasirinkimas ne tik plečia poeto sukurtos metaforos ribas, bet netgi suteikia papildomos priešingos reikšmės.

Toliau vėl eina vaikystės ar jaunystės dienų aprašymas, išraiškingi įvaizdžiai: kalnelis skęsta gėlėse, triūsiančių avilių vargonai groja miego dievams, debesis ant rugių, akmens ir rožės lieja savos širdies gailestingumą. Visuose vertimuose įvaizdis perteiktas poetiškai, ir, nors vertėjai vartoja skirtingą leksiką, skirtingas gramatinės konstrukcijas, vėl galima kalbėti apie tos pačios minties išraiškos daugį:

⁵⁰ *Ten pat*, 154.

⁵¹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

⁵² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

2 lentelė

<p>Kai debesėlis puikiu tamsiu veidu/ Savos širdies Gailestingumą visą plazdantiems javams, / Ir akmeniui, jau irstančiam, ir rožei griuvėsių – jai, manajai sesei, liejo!⁵³</p>
<p>Ir kai dailių, tamsokų skruostų debesėlis / Širdies savos gailystą vėsią liejo / Ant dūstančių kviečių ir trokštančio akmens, ir mano seseries griuvėsių rožės!⁵⁴</p>
<p>Kai gražiaveidis ir lietingas debesys / Širdies gailestingumą gavivų lieja ant nuleipusių javų, / Ištroškusio akmens ir mano sesės rožės tarp griu- vėsių⁵⁵.</p>
<p>Kai debesies gražus miglotas veidas liejo / Vėsų savo gailestį ant širdies alpuliuojančių kviečių, / Ištroškusio akmens ir ant mano sesers – griuvėsių rožės!⁵⁶</p>
<p>Kai tamsus gražiaveidis debesis liejo / Gaivią savo širdies užuojautą ant slopstančių javų / ir ant ištroškusio akmens, ir ant mano sesers, Griuvėsių rožės!⁵⁷</p>

Slopstantys, alpuliuojantys, dūstantys, nuleipę javai vienaip ar kitaip perteikia lie-
taus ištroškusių javų įvaizdį. Gaivi širdies
užuojauta, vėsus gailestis, širdies gavivus
gailestingumas – poetiškos gražios meta-
foros, perteikiančios originalo prasmę.

⁵³ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

⁵⁴ *Ten pat*, 150.

⁵⁵ *Ten pat*, 152.

⁵⁶ *Ten pat*, 154.

⁵⁷ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 307.

Avilių vargonų metafora taip pat itin poetiška: dirbančių avilių vargonai groja miego dievams: « les grandes orgues / Des ruches en travail chantaient pour les dieux du sommeil »⁵⁸. Didžiausią rūpestį kelia prancūzų kalbos veiksmožodis *chanter*. Labiausiai įprasta šio žodžio reikšmė yra „dainuoti“, tačiau prancūzų kalboje šis žodis taip pat vartojamas apibūdinant paukščių, kai kurių gyvūnų ir kai kurių vabzdžių išleidžiamus garsus. Pirmojo ir penktojo vertimų autoriai pasirenka „dainuoti“ reikšmes: atitinkamai „<...> avilių <...> / Vargonai didūs poilsio dievams giedojo“⁵⁹ ir „<...> avilių vargonai Giesmėmis šlovinno miego dievus“⁶⁰. Gal ir banaloka teigti, kad vargonai yra muzikos instrumentas, kuriuo yra grojama, tačiau lietuviškame tekste kur kas natūraliau skamba kitų vertėjų pasirinkti variantai (atitinkamai antras, trečias ir ketvirtas vertimai): „<...> didieji plūšančiųjų avilių / Vargonai grojo snaudulio dievams“⁶¹, „<...> darbštuolių bičių aviliai / Lyg milžinai vargonai gaudė miego ir sapnų dievams“⁶², „<...> avilių vargonai / gaudė miego dievui“⁶³. Ypač gerai parinktas veiksmožodis „gausti“. Gaudžia vargonai, gaudžia jūra, gaudžia miškas⁶⁴, tad ir bitės aviliuose gali gausti – motyvuota perkeltinė reikšmė. Ketvirtajame vertime iškyla dar viena problema: triūsiančių

⁵⁸ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Éditions André Silvaire, 1960, 97.

⁵⁹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 148.

⁶⁰ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 305.

⁶¹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 150.

⁶² *Ten pat*, 152.

⁶³ *Ten pat*, 154.

⁶⁴ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

avilių vargonai tampa „skrendančių į darbą avilių“⁶⁵ vargonais. Vertėjo sukurta metonimija išplečia originalo įvaizdžio prasmę. Palyginti galima prisiminti Juozo Apučio novelę „Skraidančios obelys“. Novelėje autorius kalba apie sovietmečiu kaime naikintus sodus: į sunaikintą sodybą sugrįžusiam šeimnininkui vaidenasi, kad išrautosios obelys skraido. Tačiau Oskaro Milašiaus eilėraštyje sukurta triūsiančių bičių avilių vargonų metafora yra statiška – jie gaudžia miego dievams, todėl ketvirtasis vertimas yra tikrai pernelyg laisvas ir nemotyvuotas.

Eilėraščio kulminacija pasiekama, kai lyrinis „aš“ yra vienut vienutėlis šaltoje užėjoje, ir jo pavargusį veidą stebi nemiga, greta tyko mirtis, nes, pasak poeto, niekas nežino, kiek daug žmonių tyliai miršta kiekvieną mūsų gyvenimo dieną. Iš esmės visuose vertimuose atsispindi ši minėta priešprieša gražiems, su gimtaisiais namais susijusiems prisiminimams, tik vėl kelia sunkumų pernelyg komplikuojamas lietuviškas tekstas: Oskaro Milašiaus *morts sourdes* tampa „kurčiomis mirtimis“. Vėl papildomos interpretacijos skaitytojui, jei jis negali perskaityti originalo. Būdvardis *sourd* be reikšmės „kurčias“ gali reikšti ir „paslėptą“, „paslaptinę“⁶⁶, tai yra mums nežinomą (kažkas kažkur miršta kiekvieną minutę). Lietuviško būdvardžio „kurčias“

perkeltinė reikšmė yra neįprasta, abejingas⁶⁷. Jeigu Oskaras Milašius kalbėtų apie mirtį kaip apie tokį egzistuojantį reiškinį apskritai, tuomet epitetą „kurčia“ mirtis galėtų reikšti abejingą žmogaus norams, jo prašymų negirdinčią mirtį. Tačiau poetas kalba ne apie tai, trečiasis vertimas perteikia originalo mintį: „<...> iš kokių tylių, / Beviltiškų mirčių sukurtos šio gyvenimo nelemtos dienos!“⁶⁸ Visuose kituose vertimuose vertėjai renkasi būdvardį *kurtus* (*kurčios mirtys*), originalo prasmė lieka neišreikšta, ar veikia suteikia visai kitokią prasminį niuansą.

Išanalizavus šio eilėraščio vertimus galima teigti, kad, viena vertus, egzistuoja skirtingomis leksinėmis priemonėmis perteikta ta pati vieno ar kelių įvaizdžių prasmė, įrodanti, jog nėra vieno tobulo vertimo varianto. Kita vertus, galima teigti, kad viena iš esminių šio eilėraščio vertimo problemų yra perdėtas ir taip sudėtingų Oskaro Milašiaus įvaizdžių komplikavimas, suteikiantis vertimo tekstui papildomos, originale nesančios informacijos, kuri išplečia kūrinio prasmės ribas, apsunkina teksto skaitymą ir leidžia interpretuoti lietuvišką tekstą kitaip, nei būtų galima interpretuoti originalą. Net vienas ne taip parinktas žodis vertimo tekste gali suardyti poetinę originalo kūrinio darną, taip pakenkdamas poetinio teksto vientisumui.

⁶⁵ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 154.

⁶⁶ *Le Nouveau Petit Robert*, Paris: Dictionnaires Le Robert, 1993.

⁶⁷ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

⁶⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 153.

PRIEDAS

Insomnie

Je dis: ma Mère. Et c'est à vous que je pense, ô Maison!
Maison des beaux étés obscurs de mon enfance, à vous
Qui n'avez jamais grondé ma mélancolie, à vous
Qui saviez si bien me cacher aux regards cruels, ô
Complice, douce complice! Que n'ai-je rencontré
Jadis, en ma jeune saison murmurante, une fille
A l'âme étrange, ombragée et fraîche comme la vôtre,
Aux yeux transparents, amoureux de lointains de cristal,
Beaux, consolants à voir dans le demi-jour de l'été!
Ah! j'ai respiré bien des âmes, mais nulle n'avait
Cette bonne odeur de nappe froide et de pain doré
Et de vieille fenêtre ouverte aux abeilles de juin!
Ni cette sainte voix de midi sonnante dans les fleurs!
Ah ces visages follement baisés! ils n'étaient pas
Comme le vôtre, ô femme de jadis sur la colline!
Leurs yeux n'étaient pas la belle rosée ardente et sombre
Qui rêve en vos jardins et me regarde jusqu'au coeur
Là-bas, au paradis perdu de ma pleureuse allée
Où d'une voix voilée l'oiseau de l'enfance m'appelle,
Où l'obscurcissement du matin d'été sent la neige.
Mère, pourquoi m'avez-vous mis dans l'âme ce terrible,
Cet insatiable amour de l'homme, oh! dites, pourquoi
Ne m'avez-vous pas enveloppé de poussière tendre
Comme ces très vieux livres bruissants qui sentent le vent
Et le soleil des souvenirs et pourquoi n'ai-je pas
Vécu solitaire et sans désir sous vos plafonds bas,
Les yeux vers la fenêtre irisée où le taon, l'ami
Des jours d'enfance, sonne dans l'azur de la vieillesse?
Beaux jours! limpides jours! quand la colline était en fleur,
Quand dans l'océan d'or de la chaleur les grandes orgues
Des ruches en travail chantaient pour les dieux du sommeil,
Quand le nuage au beau visage ténébreux versait
La fraîche pitié de son cœur sur les blés haletants
Et la pierre altérée et ma soeur la rose des ruines!
Où êtes-vous, beaux jours? où êtes-vous, belle pleureuse,
Tranquille allée? aujourd'hui vos troncs creux me feraient peur
Car le jeune Amour qui savait de si belles histoires
S'est caché là, et Souvenir a attendu trente ans,
Et personne n'a appelé : Amour s'est endormi.
– O Maison, Maison! pourquoi m'avez-vous laissé partir,
Pourquoi n'avez-vous pas voulu me garder, pourquoi, Mère,
Avez-vous permis, jadis, au vent menteur de l'automne,

Au feu de la longue veillée, à ces magiciens,
O vous qui connaissez mon cœur, de me tenter ainsi
Avec leurs contes fous, pleins d'une odeur de vieilles îles
Et de voiliers perdus dans le grand bleu silencieux
Du temps, et de rives du Sud où les vierges attendent?
Si sage vous saviez pourtant que les vrais voyageurs,
Ceux qui cherchent la Baie du Sincère et l'Île des Harpes
Et le Château Dormant ne reviennent jamais, jamais!
– Mon cœur est tout seul dans la froide auberge et l'insomnie
Debout dans le vieux rayon contemple mon vieux visage
Et nul, nul avant moi n'avait compris de quelles morts
Sourdes, irrémédiables, sont faits ces jours de la vie!

Oskaras Milašius

Vertimas Nr. 1

Nemigas

Sakau aš: Motina. Bet apie Jus galvoju, o Namai!
Manos vaikystės vasarų, gražių ir ūkanose skęstančių, Namai, maštau aš apie Jus,
Kurie niekuomet nebarėt manosios melancholijos
Ir taip gerai mokėjot slėpt mane nuo pikto žvilgsnio,
Bičiuliai, o mieli bičiuliai! Kad būčiau anuomet sutikęs,
Čiurlenančiais jaunystės mano metais, mergaitę
Keista, pavėsinga, tyra kaip ir jūsų siela,
Skaidriom akim, pamilusiom krištolo tolymas,
Gražiom, vasaros prieblandoju paguodžiančiom!
Ach! Pažinau aš daugel sielų, bet nė viena jų neturėjo
To mielo staltiesės šaltos, to paausuotos duonos
Ir seno lango, atdaro birželio bitėms, kvapo!
Dienovidžio taip švento balso, skambančio gėlėse!
Ach tie veidai, beprotiškai bučiuoti! Nebuvo jie tokie,
Kaip tavo kitados, kalnelio moterie!
Nebuvo akys jų – tamsi ir deganti rasa,
Svajojanti Tavuose soduose ir sminganti į mano širdį
Tenai, pražuvusiame mano verkiančios alėjos rojui,
Kur kviečia nedrausiu balsu mane vaikystės paukštis,
Kur vasaros dar apsiniaukęs rytas kvepia sniegu.
Kam, Motin, įdiegei į mano sielą Tu šitą baisią
Ir nepasotinamą meilę žmogui, kodėl, sakyk,
Manęs į švelnias dulkes Tu neįvyniojai,
Tartum tas šlamančias labai senas knygas,
Prisiminimų saule, vėju kvepiančias, kodėl
Negyvenau aš vienišas ir be troškimų Tavo žemuose kambariuose,
Stebėdamas lange vaivorykštės spalvas, kur musė,
Ta kūdikiškų dienų draugė, senatvės žydrumoje zvimbia?
O gražios, skaidrios dienos, kada kalnelis skendo gėlėse,

Kai avilių, betriūšiančių auksinėj karščio jūroj,
Vargonai didūs poilsio dievams giedojo,
Kai debesėlis puikiu tamsiu veidu
Savos širdies galestingumą visą plazdantiems javams,
Ir akmeniui, jau irstančiam, ir rožei griuvėsių - jai, manajai sesei, liejo!
Kur esat jūs, gražuolės dienos? Kur tu, daili, nusvirusion šakom
Rami alėja? Šiandieną gąsdintų mane tavi kiauri kamieniai,
Nes tiek žavingų pasakų mokėjus jauna Meilė
Tenai pasislėpė. Prisiminimas lūkuriavo tris šimtus metų,
Bet niekas nepašaukė: užmigo Meilė.
Namai, Namai! Kam jūs mane išleidot,
Kodėl tu nepanorai mane sau turėti, kodėl, o Motin, –
Tu, kuri gerai pažįsti mano širdį,
Kadaise leidai rudenio melagiui vėjui
Ir žiburiui ilgų nakčių, šitiems kerėtojams,
Mane taip suvilioti
Jų beprotiškom pasakom, pilnom senų salynų kvapo
Ir burlaivių, paklydusių mėlynėje tylioj beribio laiko,
Ir gundančiom Pietų krantais, kur skaisčiosios mergelės laukia?
Žinojai juk, taip išmintinga, kad keliautojai tikri,
Ieškotojai Tyrumo uosto, Arfų įlankos
Jau nesugrįžta niekad niekad!
Mano širdis yra vienai viena šaltoje smuklėje, ir nemigas
Čia pat blėsiame spinduly vargingą mano veidą stebi,
Ir niekas, niekas prieš mane nėra supratęs, iš kokių mirčių
Neatitaisomų, kurčių yra sudėtos šio pasaulio dienos!

Vertė Genovaitė Irena Židonytė-Vėbrienė

Vertimas Nr. 2

Nemiga

Tariau aš: mano Motina. Mąstau apie tave, o Name!
Gražių, ūksmėtų mano kūdikystės vasarų Buveine!
Mąstau apie tave, kuri neišbarei nė kartą mano liūdesio,
Kuri mane guviai paslėpdavai nuo žvilgsnių atšiaurių.
Bičiule, maloni bičiule! O kodėl kadaise,
Jaunystės ošiančios dienom, nesutikau mergaitės,
Kuri turėtų svečią, šešėliuotą, gaivią sielą, kaip ir tu,
Skaidrias akis, pamilusias krikščionybės tolimas,
Gražias, paguodžiančias, kai, dienai auštant, vasarą žvelgi į jas.
A! daugel sielų alsavau, bet nė viena jų neturėjo
To mielo kvapo staltiesės šaltos, auksinės duonos
Ir seno lango, praviro birželio bitėms!
Nė švento balso, skambančio vidudienį žieduos!
A, tie veidai, pakvaišusiai bučiuoti! Nebuvo jie tokie,
Kaip tavo, moteriške iš anų dienų ant kauburio!

Nebuvo akys jų ana gaili, gražiai žioruojanti rasa,
Kuri sapnuoja tavo soduose ir žvelgia į mane
Lig pat širdies ten, mano verkiančios alėjos rojų prarastam,
Į kur mane blausus vadina kūdikystės paukščio balsas,
Kur vasarą sniegu padvelkia rytmečio tamsa.
Kodėl į mano sielą, Motina, įdiegei baisią,
Besotę žmogaus meilę, o sakyk,
Kodėl manęs tu neužklojai dulkėmis švelniom,
Kaip šias labai senas ir šiugždančias knygas,
Kurios tau kvepia vėjais ir atsiminimų saule, ir kodėl negyvenau
Aš vienišas, be geismo savo žemoje pastogėj,
Akis atgręžęs vaivorinin langan, kur sparva,
Vaikystės valandų bičiulė, dūzgia žydroje senatvėj?
O gražios dienos! skaidrios dienos! kai kalva žydėjo
Ir kai auksiniame kaitros sriaute didieji plušančiųjų avilių
Vargonai grojo snaudulio dievams,
Ir kai dailių, tamsokų skruostų debesėlis
Širdies savos gailystą vėsią liejo
Ant dūstančių kviečių ir trokštančio akmens, ir mano seseries griuvusių rožės!
Kur dingot, gražios dienos? Kur dingai, daili verksniuke –
Tyli alėja? Šiandien išsigąščiau ten kiaurų stuobrių,
Nes ten pasislėpė jaunutė Meilė, tiekos pasakų žavių mokėjus,
O Atminimai laukė trisdešimtį metų, –
Ir niekas jų nepašaukė: užmigo Meilė.
O Name, Name! kam mane išleidai į kelionę,
Kodėl nesulaikei manęs, kodėl, Motule,
Kuri pažįsti mano širdį, kam tu leidai gundyti mane
Kadaise rudenio melagiui vėjui
Ir išnaktų ilgų ugnims, aniems raganiams,
Su jųjų pasakom kvaišom: apie senas, kvapnias salas
Ir burlaivius, paklydusius plačioj, tylioj laikų mėlynėj,
Apie Pietų šalies krantus su laukiančiom mergelėm?
Tokia protinga, juk žinojai, kad tikrieji keliauninkai,
Kur ieško Nuoširdumo Ilankos ir Arfų Salos,
Ir Miegančios Pilies, negrįžta niekad - niekados!
Širdis manoji smuklėj šaltoje vienu viena,
O spinduly senam stovėdama, į mano išgyventą veidą žiūri nemiga,
Ir niekas, niekas nesuprato prieš mane, iš kaip kurčių,
Beviltiškų mirčių sudėtos mūs gyvatos dienos.

Vertė Antanas Vaičiulaitis

Vertimas Nr. 3

Nemiga

Sakau: manoji Motina. Tai apie jus mąstau, gimta Pastoge!
Namai gražių gaivių vaikystės vasarų, tai apie jus,
Kurie nebardavot manęs už mano liūdesį, tai apie jus,

Taip puikiai slėpusius mane nuo žvilgsnių atšiaurių.
O drauge, o miela bičiule! Ak, kodėl nesutikau tada,
Niūniuojančios vaikystės metais, aš merginos,
Tokios kaip jūsų sielos, nuostabios, gaivios ir teikiančios pavėsi,
Tokių skaisčių akių, pamilusių krištolo tolius,
Gražių, paguodžiančių, kada žvelgi į jas vasarvidžio brėkšmėj!
Ak! Aš žavėjauisi daugybe sielų, nei viena iš jų
Maloniai nekvepėjo staltiese šalta ir duona auksine,
Nebeturėjo seno lango, atviro birželio bitėms!
Nei švento balso, skambančio vidurdienio žiedu.
O, tie veidai, beprotiškai bučiuoti! Jie nebuvo
Tokie, kaip jūsų veidas, moterie, kadais stovėjus ant kalvos!
Jų akys buvo nepanašios į gražias, liepsningas ir dulsvas rasas,
Kurios svajoja jūsų soduose, į mano širdį žvelgdamos giliai
Tenai, tam prarastajam rojui, verkiančioj alėjoj,
Kurioj vaikystės paukštis dar tyliai balsu mane vis šaukė,
Kur vasaros ankstyvo ryto sutema sniegu pakvipo.
O Motin, ir kodėl į sielą man pasėjot
Tą baisią nepasotinamą meilę žmogui! O, sakykite, kodėl
Manęs švelniausiom dulkėm neužklojot,
Kaip tas senąsias šnarančias knygas, kurios pakvipe vėju
Ir atminimų saule, ir kodėl
Negyvenau aš vienas be troškimų jūsų prieglobstyj kukliam,
Akis įsmeigęs į vaivorykštinių langą, kur sparva,
Vaikystės draugė mano, zimbria žydrame senatvės danguje?
O gražios dienos! Giedros dienos! Kai visa kalva žydėjo,
Kada auksiniame kaitros okeane darbštuolių bičių aviliai
Lyg milžinai vargonai gaudė miego ir sapnų dievams,
Kai gražiaveidis ir lietingas debesys
Širdies gailėstingumą gaivų lieja ant nuleipusių javų,
Ištroškusio akmens ir mano sesės rožės tarp griuvėsių.
Kur jūs, gražuolės dienos? Kur gi tu, raudotoja graži,
Rami alėja? Gal šiandien vien tušti kamieniai tavo teišgąsdintų mane,
Nes ten pasislėpė tiek pasakų mokėjusi jaunoji Meilė,
Ir Atminimas laukė trisdešimtį metų,
Bet nieks nepašaukė, ir Meilė jau užmigo.
– Gimta pastoge! Kam jūs leidot man išvykti,
Kodėl nebenorėjote išsaugoti manęs, o Motin,
Kodėl kadais melagiui rudens vėjui
Ir vakarojimų ugnelei, tiems kerėtojams gudriems,
Jūs, taip gerai pažinus mano širdį, leidot gundyti mane
Beprotiškomis pasakomis, kuriose tiek daug vylingo tvaiko
Senų salų ir burlaivių, nugrimzdusių žydroj tyliausioj laiko gelmėje,
Kur tiek skaisčių merginų, laukiančių pakrantėse Pietų šalies?
O juk, tokia protinga būdama, žinojot, kad tikri keleiviai,
Kurie vis ieško Atvirumo Įlankos ir Arfų tolimos Salos
Bei Miegančios Pilies, jau niekad niekad nebegrižta!

– Mano širdis vienu viena šaltojoj užėigoj, ir nemiga,
Stovėdama anų dienų šviesoj, į mano seną veidą žiūri,
Ir niekas niekas pirm manęs nebesupranta, iš kokių tylių,
Beviltiškų mirčių sukurtos šios gyvenimo nelemtos dienos!

Vertė Vaclovas Šiugždinis

Vertimas Nr. 4

Nemiga

Sakau aš: Motina. Bet apie jus galvoju, o Namai!
Gražiausių ir nykių manos vaikystės vasarų namai, tik apie jus,
Niekad nebarusius manęs už melancholiją, tik apie jus,
Taip puikiai slėpusius mane nuo niūrių žvilgsnių,
O bendrininkai, brangūs bendrininkai. Kodėl nesutikau
Kadaise, skambančiais jaunystės metais, mergaitės
Keista, vėsia ir šešėlinga siela, tokia kaip jūsų,
Skaisčiom, į kriptolinius tolius žvelgiančiom akim,
Gražiom ir guodžiančiom vasaros prieblandoje!
Ak, gėriau šitiek sielų dvelksmą, bet nė viena jų nekvepėjo
Taip gardžiai vėsia staltiese ir gelsva duona
Ir senu langu, birželį bitėms praviru,
Nei gėlėse skambėjusiu šventu vidudienio balsu!
Ak, tie veidai, beprotiškai bučiuoti! Jie ne tokie
Kaip tavo, Moterie, kadais regėta ant kalvos!
Jų akyse nebuvo nuostabios, ugingos ir tamsios rasos,
Svajojusios jūs soduose ir žvelgusios man į širdies gelmes,
Ten, prarastajam mano verkiančių alėjų rojų,
Kur ūkanų balsu mane šaukia vaikystės paukštis,
Kur prieblanda vasaros rytą kvepia sniegu.
Motin, kodėl pasėjote į mano sielą tą baisią,
Nepasotinamą žmonių meilę, o! sakykite, kodėl gi
Neužklojote manęs švelniomis dulkėmis
Kaip šiugždančių senųjų knygų, kvepiančių vėju
Ir prisiminimų saule, kodėl negyvenau aš
Vienišas ir be troškimų po jūsų žemom lubom,
Žiūrėdamas į vaivorykštės spalvų langus, kur sparva,
Vaikystės dienų draugė, zvimbia žydrum senatvės danguje.
O gražios dienos! vaiskios dienos, kai kalva žydėjo,
Kai skrendančių į darbą avilių vargonai
Auksiniam kaitros vandenyne gaudė miego dievui,
Kai debesies gražus miglotas veidas liejo
Vėsu savo širdies gailestį ant alpuliuojančių kviečių,
Ištroškusio akmens ir ant mano sesers – griuvėsių rožės!
Kur jūs, tos geros dienos? Kur jūs, gražieji gluosniai,
Rami alėja? Šiandien tuščiavidurių jūs kamienų aš bijočiau,
Nes jaunų dienų meilė su tiek gražių istorijų

Ten slepiasi, Atmintis laukė trisdešimt metų,
Ir niekas jos nepašaukė: meilė užmigo.
– O Namai, Namai! kodėl išleidote mane į kelia,
Ko nepanorot sustabdyti, Motina, kodėl tuomet
Jūs leidot apgaulingam rudens vėjui
Ir ilgų vakaronių ugniai, tiems burtininkams,
Jūs, kuri supratote, kas dedas mano širdyje, kodėl gi leidote mane vilioti
Jų vedančiom iš proto pasakomis, pripildytomis senų salų kvapo,
Su burlaiviais, pražuvusiais beribiame tyliame laiko
Mėly, ir Pietų pakrantėmis, kur mergaitės laukia?
Jūs, tokia išmintinga, juk žinojote, kad tie keliautojai,
Ieškantys Arfų Salos ir Atvirumo Įlankos,
Ir Miegančios Pilies, jau niekad, niekada atgal negrižta!
– Mano širdis vienui viena šaltuose užėigos namuose, ir nemiga
Į mano veidą senam spindulyje įsistebeilijus,
Ir niekas, niekas be manęs dar nesuprato, kiek mirčių,
Kurčių ir neatšaukiamų, sudėta į šias gyvenimo dienas.

Vertė Liudas Giraitis

Vertimas Nr. 5

Nemiga

Sakau: mano Motina. O galvoju apie jus, o Namai!
Gražių tamsių mano vaikystės vasarų Namai, apie jus,
Niekad manęs neburnojusius dėl melancholijos, apie jus,
Mokėjusius taip saugiai slėpti mane nuo atšiaurių žvilgsnių,
O bendrininkai, mielieji bendrininkai! Kodėl kitados,
Kai buvo mano jaunas šnarantis metas, nesutikau merginos
Tokia, kaip jūsų, keista, ūksminga ir gaivia siela,
Tyromis akimis, pamėgusiomis krištolinius tolius,
Žaviomis raminančiomis vasaros prieblandoje!
Ak, daug sielų aš kvėpiu, bet nė viena taip gardžiai nekvepėjo
Šalta staltiese ir auksine paskrudusia duona,
Ir senu langu, atvertu birželio bitėms!
Ir neturėjo to švento vidurdienio balso, skambančio gėlėse!
Ak, tie beprotiškai bučiuoti veidai! Jie buvo ne tokie,
Kaip jūsiškis, o anų dienų moterie ant kalvos!
Jų akys nebuvo karšta ir tamsi rasa,
Svajojanti jūsų soduose ir žvilgsniu perverianti man širdį.
Tenai, prarastame mano svyrrokučių alėjos rojuje,
Kur prislopintu balsu mane sveikina vaikystės paukštis,
Kur vasaros rytmečio prietema kvepia sniegu.
Motina, kodėl apdovanojote mano sielą ta siaubinga,
Ta nepasotinama meile žmogui, ak, sakykite, kodėl
Neapklojote manęs švelniomis dulkėmis
Kaip tas labai senas šnarančias knygas, kurios dvelkia vėju

Ir prisiminimų saule, ir kodėl negyvenau vienišas
 Ir be jokių troškimų po jūsų žemomis lubomis,
 Įsmeigęs akis į vaivorykštės spalvų langą, kur sparva,
 Vaikystės dienų draugė, dūzgia senatvės mėlynėje?
 Puikios dienos! Vaiskios dienos! Kai žieduose skendo kalva,
 Kai auksiniame kaitros okeane dideli įdarbusių avilių vargonai
 Giesmėmis šlovino miego dievus,
 Kai tamsus gražiaveidis debesis liejo
 Gaivią savo širdies užuojautą ant slopančių javų
 Ir ant ištroškusio akmens, ir ant mano sesers, griuvusių rožės!
 Kur gi jūs, puikios dienos? Kur gi jūs, svyrrokuolių gražuole,
 Ramioji alėja? Šiandien mane baugintų jūsų įdubę liemenys,
 Nes jauna Meilė, mokėjusi tiek gražių pasakų,
 Šičia slapstosi, ir Prisiminimai laukė trisdešimt metų,
 Ir niekas nesušuko: Meilė užmigo.
 – O Namai, Namai! Kodėl man leidot iškeliauti,
 Kodėl nesudraudėte manęs, Motina, kodėl
 Leidote kitados vėjui, rudenio melagiui,
 Ilgų vakarojimų ugniai, tiems burtininkams,
 O jūs, pažinojusi mano širdį, šitaip mane apkerėti
 Paikomis pasakomis, atsiduodančiomis senomis salomis
 Ir burlaiviais, pasiklydusiais didelėje tylioje laiko
 Platybėje, ir Pietų pakrantėmis, kur laukia mergelės?
 Tokia išmintinga, jūs gi žinojote, jog tikrieji keliauninkai,
 Tie, kurie ieško Atvirumo įlankos ir Arfų salos,
 Ir Miegančios Gražuolės pilies, negrįžta niekad, niekad!
 – Mano širdis vienui viena šaltoje užeigoje, ir nemiga
 Stovi sename spindulyje įsistebeilijusi į mano seną veidą,
 Ir niekas, niekas prieš mane dar nebuvo supratęs, iš kiek mirčių,
 Kurčių, neatšaukiamų, susideda šios gyvenimo dienos!

Vertė Valdas Petrauskas

LES TRADUCTIONS EN LITUANIEN DES IMAGES POÉTIQUES DU POÈME D'OSCAR MIŁOSZ « INSOMNIE »

Liucija Černiuvienė

Résumé

Dans le présent article sont analysés les problèmes que peut poser la transmission du sens du texte poétique pendant le processus de la traduction. Est pris comme corpus de l'analyse le poème d'Oscar Miłosz « Insomnie ». En se basant sur le concept du sens d'A. Hurtado Albir et sur la conception de V. Komissarov de l'analyse du texte poétique l'auteur de l'article a analysé d'abord les images

poétiques créées par l'auteur du poème et a repris ensuite l'analyse des mêmes images de cinq traductions du poème en lituanien. L'hypothèse qu'un seul mot puisse être d'une grande importance dans un poème s'est révélée fondée car des choix non motivés des traducteurs lituaniens concernant un seul mot (ou également les combinaisons des mots ou même les métaphores) peuvent mener à des interprétations

supplémentaires et superflues donnant des éléments complémentaires qui n'existent pas dans le texte de départ. Ceci élargit le sens de l'original et peut poser des difficultés quant à la compréhension, voire l'interprétation du texte traduit. On a pu également

constater que des différents choix des traducteurs permettent de transmettre bel et bien le même sens de l'original, ce qui prouve que la traduction idéale n'existe pas et qu'il peut exister plusieurs traductions adéquates du même texte.

Gauta 2011-09-02

Priimta publikuoti 2011-09-22

Autorės adresas:

Vertimo studijų katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

El. paštas: liuce@hotmail.com